

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๔
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ภูมิลำเนาเดิม	ตรอกหลังตลาดพาหุรัด กรุงเทพมหานคร
วันประสูติ	วันจันทร์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลูเอกศก จ.ศ. ๑๒๕๑ ตรงกับวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ ในรัชกาลที่ ๕
วันสถาปนา	วันพุธ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวด โทศก จ.ศ. ๑๓๒๒ ตรงกับวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ในรัชกาลที่ ๙
วันสิ้นพระชนม์	วันอาทิตย์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีชวด จัตวาศก จ.ศ. ๑๓๒๔ ตรงกับวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ในรัชกาลที่ ๙
พระชนมายุ	๖๓ พรรษา
ทรงดำรงตำแหน่ง	
สมเด็จพระสังฆราช	๒ ปี ๑ เดือน ๑๘ วัน

พระประวัติเบื้องต้น

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) ทรงมีพระนามเดิมว่า ปลด เกตุทัต เป็นชาวกรุงเทพมหานคร ประสูติเมื่อวันจันทร์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลูเอกศก จ.ศ. ๑๒๕๑ ตรงกับวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ ณ บ้านในตรอกหลังตลาดพาหุรัดติดกับวัดราชบูรณะ พระชนกชื่อ ขุนพิชญ์โลกประชานาถ (ล้ำ เกตุทัต) เป็นมหาตเล็กใกล้ชิดในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นเจ้ากรมคนแรกในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ เมื่อครั้งทรงดำรงอิสริยยศเป็นกรมขุน พระชนนีชื่อ ปลั่ง เกตุทัตเป็นญาติกับ หม่อมสว่างในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด) ทรงมีสายตระกูลสัมพันธ์กัน โดยฐานะพระญาติในสายตระกูลเกตุทัต หงสกุล สกุนะสิงห์ และคชาชีวะ

หลังจากที่พระชนกถึงแก่กรรมแล้ว พระชนนีได้พาไปอาศัยอยู่กับท่านตาและท่านยาย ที่บ้านเดิม ในตรอกหลังพระราชวังเดิม ธนบุรี และได้ทรงศึกษาอักษรสมัยจนอ่านออกเขียนได้ แล้วจึงทรงเริ่มเรียน

ภาษาบาลีเมื่อพระชนมายุ ๘ พรรษา ท่านตาได้พาไปเรียนมูลกัจจายน์กับอาจารย์พัก วัดประยูรวงศาวาส และทรงเรียนชั้นมปัทฐฐกถา กับพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (เปียบ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม แต่ครั้งยังเป็นที่ พระเทพมุนี อยู่วัดกัลยาณมิตร และทรงเรียนกับพระยาธรรมปริชา (บุญ) แต่ครั้งยังเป็นที่ พระวิจิตรธรรมปริวัตร ซึ่งเป็นอาจารย์สอนพระปริยัติธรรมประจำโรงเรียนพระปริยัติธรรมของหลวงที่วัดสุทัศนเทพวราราม

ทรงบรรพชา

พ.ศ. ๒๔๔๓ เมื่อพระชนมายุได้ ๑๒ พรรษา ทรงบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ในสำนักของ พระสาธุศีลสังวร (บัว) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หลังจากทรงบรรพชาได้ ๓ เดือน ทรงเข้าแปล พระปริยัติธรรม ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงฟังการแปลพระปริยัติธรรมในครั้งนั้นด้วย ทรงทอดพระเนตรเห็นสามเณรปลด เข้าแปลได้ประโยค ๑ ทรงมีรับสั่งว่า “เณรเล็ก ๆ ก็แปลได้” จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ย้ายไปอยู่ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ตั้งแต่วันนั้น และทรงเข้าแปลพระปริยัติธรรมในวันที่ ๒ ได้ ๒ ประโยค และแปล วันที่ ๓ ได้ ๓ ประโยค ทรงได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค เมื่อพระชนมายุ ๑๒ พรรษา

เมื่อได้ย้ายมาอยู่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามแล้ว ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมสูงขึ้นตามลำดับ และทรงเข้าแปลพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๑ ทรงเป็น สามเณรเปรียญ ๕ ประโยค รูปแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นรูปที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อจากสมเด็จพระสังฆราช (สา)

ทรงอุปสมบท

เมื่อพระชนมายุได้ ๒๐ พรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปสมบทเป็นนาคหลวง ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ โดยมี สมเด็จพระวันรัต อุทยมหาเถระ (ทิต) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ทรงมีพระนามฉายาว่า กิตติโสภโณ

สมณศักดิ์และตำแหน่งหน้าที่ในการพระศาสนา

สมเด็จพระสังฆราช (ปลด) ในฐานะที่ทรงเป็นเปรียญ ๕ ประโยค และสถิตอยู่ในพระอารามสำคัญ จึงทรงรับภาระหน้าที่ทางการพระศาสนามาตั้งแต่ทรงมีพระชนมายุยังน้อย

- พ.ศ. ๒๔๕๗ ทรงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ พระศรีวิสุทธีวงศ์ และเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

- พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงเป็นแม่กองสอบไล่นักธรรมสาขามณฑลพายัพ
- พ.ศ. ๒๔๖๖ ทรงได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชเวที
- พ.ศ. ๒๔๖๘ ทรงเป็นเจ้าคณะแขวงกลาง จังหวัดพระนคร (เทียบเท่าเจ้าคณะจังหวัด)
- พ.ศ. ๒๔๖๘ ทรงได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพเวที
- พ.ศ. ๒๔๗๑ ทรงเป็นเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม สืบต่อจากสมเด็จพระวันรัต (จ๋าย ปุณฺณทตฺโต) ที่มรณภาพ
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ทรงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมโกศาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๗๓ ทรงเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑
- พ.ศ. ๒๔๗๕ ทรงเป็นแม่กองบาลีสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๘๑ ทรงเป็นเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก และเป็นประธานคณะบัญชาการคณะสงฆ์ แทนสมเด็จพระสังฆราช (แพ)
- พ.ศ. ๒๔๘๒ ทรงได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏที่ พระพรหมมุนี
- พ.ศ. ๒๔๘๕ ทรงเป็นแม่กองธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ทรงได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะตำแหน่ง เจ้าคณะใหญ่ ชั้นสุพรรณบัฏที่ สมเด็จพระวันรัต
- พ.ศ. ๒๔๙๔ ทรงเป็นสังฆนายก
- พ.ศ. ๒๕๐๑ ทรงเป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์ แทนสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ที่สิ้นพระชนม์

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พ.ศ. ๒๕๐๑ หลังจากพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ในพระราชพิธีฉัตรมงคล เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๑ ทรงขึ้นครองราชย์เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระเกียรติคุณ

ด้านการศึกษา

สมเด็จพระสังฆราช (ปลด) นับแต่ทรงเป็นเปรียญ ๘ ประโยค เป็นต้นมา ทรงได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูสอนบาลี ทรงทำการสอนด้วยพระองค์เอง และอำนวยการให้พระภิกษุอื่น ๆ สอนทั้งในสำนักวัดเบญจมบพิตร ในมณฑลพายัพทั้ง ๗ จังหวัด และแขวงกลางจังหวัดพระนคร ได้ทรงเป็นกรรมการในการแปลพระปริยัติธรรมสนามหลวง และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการแปลพระปริยัติธรรมสนามหลวงมาเป็นการสอบด้วยวิธีเขียน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ พระองค์ก็ทรงเป็นกรรมการตรวจประโยคบาลีสสนามหลวง ในกองที่ ๑ ซึ่งตรวจประโยคบาลีเอก ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๐๓ ทรงเป็นแม่กองบาลีสสนามหลวง ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ เมื่อการปกครองคณะสงฆ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นแบบสังฆสภา ก็ได้ทรงดำรงตำแหน่งเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การศึกษามาจนถึงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

ด้านตำราและวิชาการ

สมเด็จพระสังฆราช (ปลด) ทรงได้รับยกย่องให้เป็นพระคณาจารย์โททางเทศนา สารคดีธรรม และพระธรรมเทศนาที่ทรงนิพนธ์นั้นมีจำนวนมาก และได้มีการจัดพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นอันมาก เช่น มงคลภาษิต ปราภวภาษิต ศิลธรรมอันดีของประชาชน รวมทั้งงานเทศนาในโอกาสต่าง ๆ งานด้านตำราและวิชาการที่นับว่าสำคัญอีกอย่างก็คือ การชำระพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ทรงได้รับหน้าที่อันสำคัญนี้มาตั้งแต่ครั้งทรงดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชคณะสามัญที่ พระศรีวิสุทธิวงศ์เป็นต้นมา คือ

- ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับมอบให้เป็นผู้ชำระพระคัมภีร์ปรมุตถทีปนี อรรถกถาอุทาน /อติวุตตกะ พระสูตรตันตปิฎก /พระคัมภีร์สัทธมมปชุโขติกา อรรถกถามหานีเทศ /จุลลนิตเทศ พระสูตรตันตปิฎก รวม ๔ เล่ม
- ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับมอบให้เป็นผู้ชำระพระคัมภีร์มหานีเทศ จุลลนิตเทศ / ชาดกแห่งพระสูตรตันตปิฎก ๔ เล่ม /สารัตถทีปนี ฎีกาพระวินัยปิฎก ๔ เล่ม
- ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงเป็นกรรมการแปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีออกเป็นภาษาไทยเป็นครั้งแรก เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ เสร็จสมบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นหนังสือจำนวน ๘๐ เล่ม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน

ด้านการพระศาสนาในต่างประเทศ

นอกจากทรงปฏิบัติพระศาสนากิจในประเทศแล้ว ได้เสด็จไปทรงปฏิบัติพระศาสนากิจในต่างประเทศ ทั้งเป็นการส่วนพระองค์ และในราชการ ดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๘๒ เสด็จไปตรวจการคณะสงฆ์ภาคใต้ที่ไทรบุรี ปีนัง ในสหพันธรัฐมลายา (ประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน)
- เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ทรงเป็นหัวหน้าคณะเสด็จไปร่วมปฏิบัติงาน ในฉัฐรัฐสังคายนาจตุตถสันนิบาต (สมัยไทย) ณ ปาสาณคูหา ประเทศพม่า
- เดือนพฤษภาคม และ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๘ ทรงเป็นหัวหน้าคณะ เสด็จไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา ณ ประเทศลังกา และได้เสด็จไปสังเกตการณ์พระศาสนาในประเทศอินเดีย
- เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ทรงเป็นหัวหน้าคณะ เสด็จไปร่วมงานและเป็นประธาน ประกอบพิธีบรรจุพระบรมธาตุ ณ วัดบุบผาราม เมืองปีนัง สหพันธรัฐมลายา
- เดือนมีนาคม และเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๒ ทรงเป็นหัวหน้าคณะ เสด็จไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา ณ ประเทศญี่ปุ่น และได้เสด็จไปเยี่ยมทหารไทย ณ ประเทศเกาหลีด้วย
- เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๒ ทรงเป็นหัวหน้าคณะ เสด็จนำพระสงฆ์ไทยไปอยู่จำพรรษา ณ วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย
- เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๓ ในการประกอบพิธีเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรม ณ วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย ได้เสด็จไปเยี่ยมคณะสงฆ์และเยี่ยมวัดต่าง ๆ ในประเทศลาว
- เดือนมิถุนายน และกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้เสด็จไปสังเกตการณ์พระศาสนาการศึกษา และเยี่ยมประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรปบางประเทศ ตามคำทูลอาราธนาของ มูลนิธิเอเซีย
- เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้เสด็จไปสังเกตการณ์พระศาสนาและเยี่ยมประชาชน ณ ประเทศอินเดีย ตามคำทูลอาราธนาของรัฐบาลอินเดีย

พระกรณียกิจพิเศษ

พ.ศ. ๒๔๘๔ – ๒๕๐๓ ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระวันรัต และดำรงตำแหน่งสังฆนายก ได้ทรงเป็นผู้ถวายพระธรรมเทศนาพระมงคลวิเสศกถา ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระสังฆราช (ปลด) ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระวันรัต ในฐานะสังฆนายก ทรงเป็นพระอนุศาสนาจารย์ ถวายอนุศาสน์ในพระราชพิธีทรงผนวช

พ.ศ. ๒๕๐๐ ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระวันรัต ในฐานะสังฆนายก ได้ทรงเป็นประธานสงฆ์ ในรัฐพิธีฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษของไทย

พระอวสานกาล

สมเด็จพระสังฆราช (ปลด) โดยปรกติแล้ว พระองค์ทรงมีพระพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ดี จนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ทรงประชวร คณะแพทย์ได้ตรวจพบว่าเป็นมะเร็งที่ต่อมปอดเตห และได้รับการผ่าตัด เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ และได้รับการผ่าตัดอีกครั้งเนื่องจาก โรคนิวในกระเพาะปัสสาวะ หลังจากได้รับการผ่าตัดแล้ว ได้เสด็จไปประเทศสหรัฐอเมริกา ยุโรป และอินเดียตามปรกติ จนเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ในเวลาเช้าพระอาการทั่วไปเป็นปรกติ จะมีก็เพียงแต่ทรงปวดพระเศียร ตามธรรมดา เวลาเพลได้เสด็จไปเจริญพระพุทธรูปและเสวยภัตตาหารเพล เนื่องในงานทำบุญที่บ้าน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี หลังจากเสด็จกลับวัดแล้ว จนถึงเวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. หลังจากสร้งน้ำแล้ว ทรงมีพระอาการปวดพระเศียรอย่างรุนแรง เมื่อพระปฏิบัติรับใช้เชิญนายแพทย์มาเฝ้า พระอาการ พอทรงเห็นหน้านายแพทย์และรับสั่งได้เพียงไม่กี่คำพระองค์ก็สิ้นพระชนม์ด้วยพระอาการอันสงบ เมื่อเวลา ๑๖.๒๗ น. วันอาทิตย์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีชวด จัตวาศก จ.ศ. ๑๓๒๔ ตรงกับวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ คณะแพทย์ได้ลงความเห็นพร้อมกันว่าสมเด็จพระสังฆราชได้สิ้นพระชนม์ด้วยพระโรคเส้นโลหิตใหญ่ ในพระสมองแตก สิริพระชนมายุได้ ๗๓ พรรษา ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเป็นเวลา ๒ ปี ๑ เดือน ๑๘ วัน